

tekst

JOERI DE BRUYN

illustraties

DECOLONIZING.PS

Decolonizing architecture

© FRANCESCO MANTUZZI

Wat is het lot van de Israëlische nederzettingen en militaire basissen na de terugtrekking uit de Palestijnse bezette gebieden? Verwoesting, hetzij door Palestijnse ontlading, hetzij door een verschroeide-aardetactiek van de Israëlische bulldozers, is een eerste optie. Hergebruik van woningen, basissen en andere infrastructuur een tweede. Architecten Sandi Hilal, Alessandro

Petti en Eyal Weizman kiezen echter voor een derde weg: enkel een grondige transformatie van de infrastructuur kan de logica van de kolonisatie doorbreken. Wat begon als een speculatieplatform op papier, met talloze tentoonstellingen en lezingen over heel de wereld, krijgt langzaam maar zeker vorm in concrete projecten.

Militaire basis van
Oush Grab, Palestina

© MADAVY HAREL

A+ sprak met 'decolonizing-architect' Alessandro Petti en filosoof Lieven De Cauter, curator van de tentoonstelling in Bozar.

A+ Het platform 'decolonizing architecture' is het werk van architecten. Maar jullie bouwen niet. Jullie architectuurpraktijk bestaat voor het grootste deel uit het geven van lezingen en de organisatie van tentoonstellingen over de hele wereld. Hoe zien jullie je rol als architect?

ALESSANDRO PETTI Architectuur gaat niet alleen om bouwen. Architectuur is ook een middel om de veranderingen in de stad en de samenleving te interpreteren en te onderzoeken. We trachten de politieke en economische aspecten van architectuur bloot te leggen. In Palestina – maar ook elders – gebruikt de macht architectuur en stedenbouw als instrumenten om bepaalde politieke en geopolitieke ideeën te verwezenlijken. Om Carl Schmitt te parafaseren: er bestaan geen politieke ideeën zonder referentie naar de ruimte, en omgekeerd bestaan er geen ruimtelijke organisaties die niet beantwoorden aan een bepaalde politieke idee. In ons werk trachten wij tegen deze logica te reageren met de mid-delen van de architectuur. Niet om zelf architectuur te maken, die traditioneel de macht dient. We gebruiken in zekere zin dezelfde strategie als de architectuur van de kolonisatie, maar dan om deze te ontwrichten.

LIEVEN DE CAUTER Jullie werk is in de eerste plaats een analyse van de architectuur en de stedenbouw van de bezetting. Het is een informatieproces, het brengt kennis voort. Maar dat wil niet zeggen dat er geen concrete projecten zijn. In Psagot, een bezette

Decolonizing Architecture

van 31 oktober 2008 tot 4 januari 2009

www.bozar.be | www.a-plus.be

www.decolonizing.ps

heuvel even buiten Ramallah, analyseerden jullie de topografie, de gebouwen, hun inplanting... Jullie begonnen te fantaseren en strategieën te formuleren. Projecten bedenken is kansen schep-pen voor architecturale of stedenbouwkundige verbeelding. Dat is net hetgeen waaraan het de Palestijnen vandaag ontbreekt. De Palestijnen zitten in het defensief. Zij hebben geen antwoord op de bezetting, ze zijn buiten adem, elke nieuwe golf van pesterij kunnen ze slechts ondergaan. Door scenario's te bedenken voor een dekolonisatie, ontstaat er een proces binnen de gemeenschap, met de ngo's, de Palestijnse Autoriteit, de plaatselijke overheden.

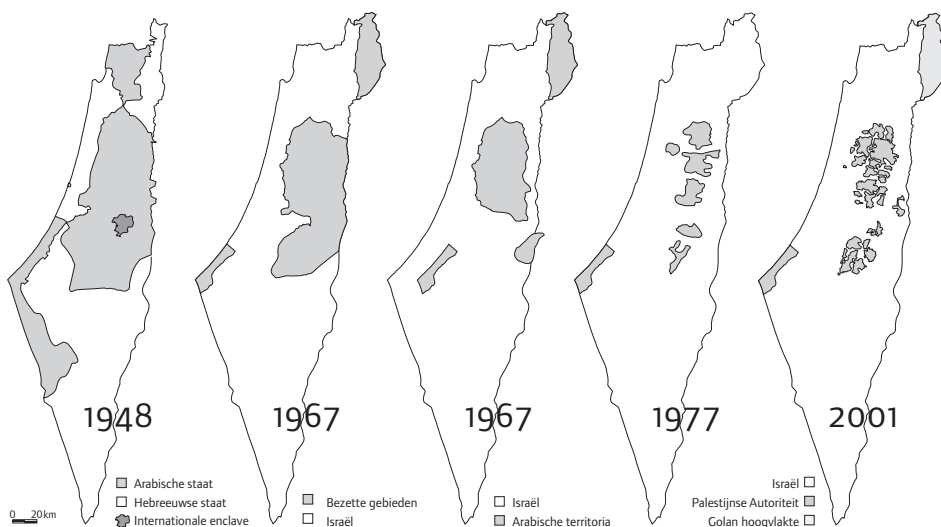
ALESSANDRO PETTI In Psagot wordt architectuur ingezet om mogelijkheden te scheppen. Het project is niet louter een kritiek op de bestaande situatie, maar tracht ook op een constructieve en positieve manier in te grijpen op de realiteit. Tijdens ontmoetingen met de bewoners, gemeentelijke overheden en ngo's stelden we onze plannen voor. We presenteren onze plannen niet als de beste oplossing om een of andere plaats te transformeren, het is de start van een gesprek over de manier waarop de kolonisatie-architectuur omgevormd kan worden. Het idee om de Israëliische nederzettingen te transformeren is een nieuwe, vreemde idee. De eerste reactie op die plannen is een glimlach. Deze glimlach is het eerste moment van de dekolonisatie. We interpreteren de glimlach als een esthetische reactie, een opening van de verbeelding naar een andere toekomst. De toekomst in handen nemen vraagt om een actieve rol, creativiteit en verbeelding, meer dan contemplatie. We trachten ruimte te scheppen voor die ideeën, we trachten er vorm aan te geven. Ruimte die bedoeld was als een instrument van oorlog en dominantie vormen we om tot het tegengestelde, tot een plaats waar verbeelding echt een rol kan spelen, waar je voor het eerst het recht in handen kan nemen om je eigen toekomst te plannen.

LIEVEN DE CAUTER Het valt op hoe wij Europeanen slecht geïnformeerd zijn over de situatie in Israël, Gaza en de Westelijke Jordaanoever. We horen Bush spreken over een Tweestaten-oplossing. Maar als je van nabij kijkt, dan zie je dat de Westelijke Jordaanoever geen integraal of homogeen grondgebied is. De Westelijke Jordaanoever bestaat niet, of niet meer.

A+ Daar komt nog bij dat van 1948 tot heden de feitelijke grenzen van Palestina voortdurend verschuiven.

ALESSANDRO PETTI De Zionistische kolonisatie van Palestina startte nog voor de oprichting van de staat Israël. Het Verdeelplan van de VN voorzag in twee staten, een Joodse en een Arabische

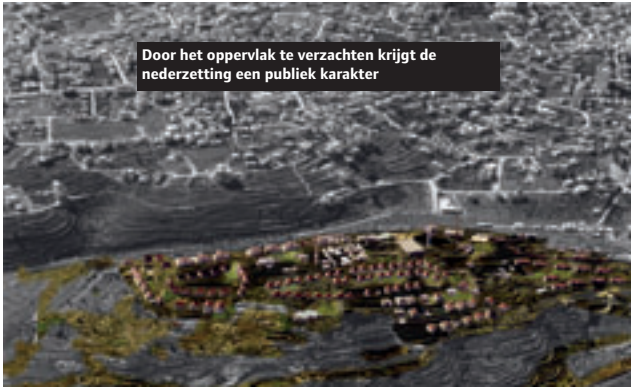
1948 Verdeling van de VN
1967 Bezette gebieden
1967 Allon-plan
1977 7 Sterrenplan
2001 Israël en de Palestijnse Autoriteit

© DECOLONIZING.PS

De eerste 10 centimeter van het grondoppervlak dicteert de operationele logica en de ideologie

Door het oppervlak te verzachten krijgt de nederzetting een publiek karakter

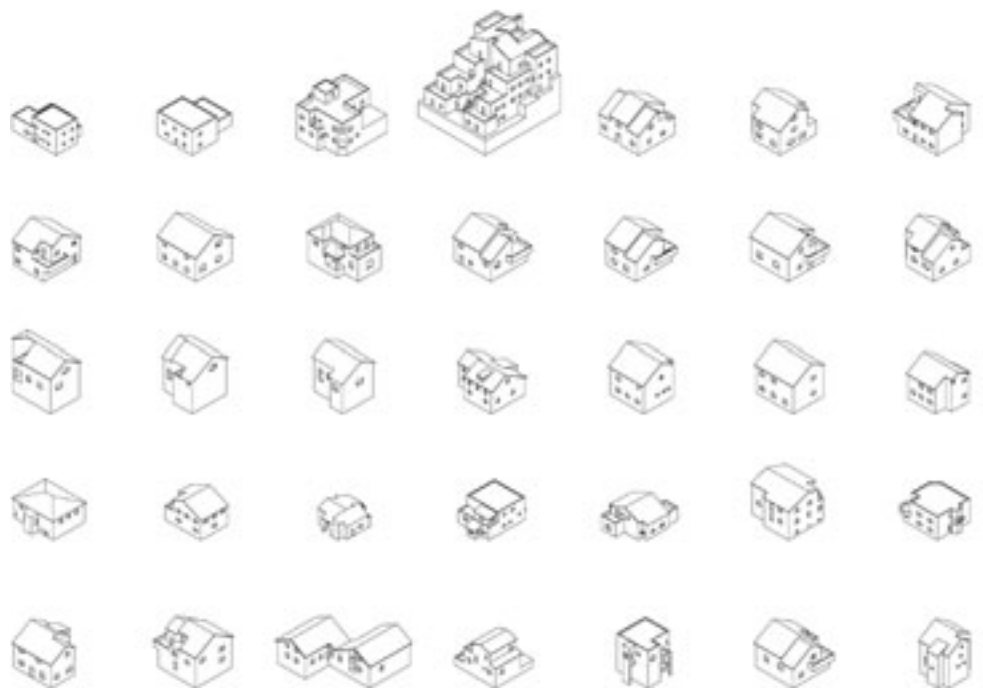
De geëvacueerde voorstad wordt verbonden met het stedelijk weefsel van Ramallah

Een Palestijnse kaart uit 1954 toont de toenmalige eigendomsstructuur

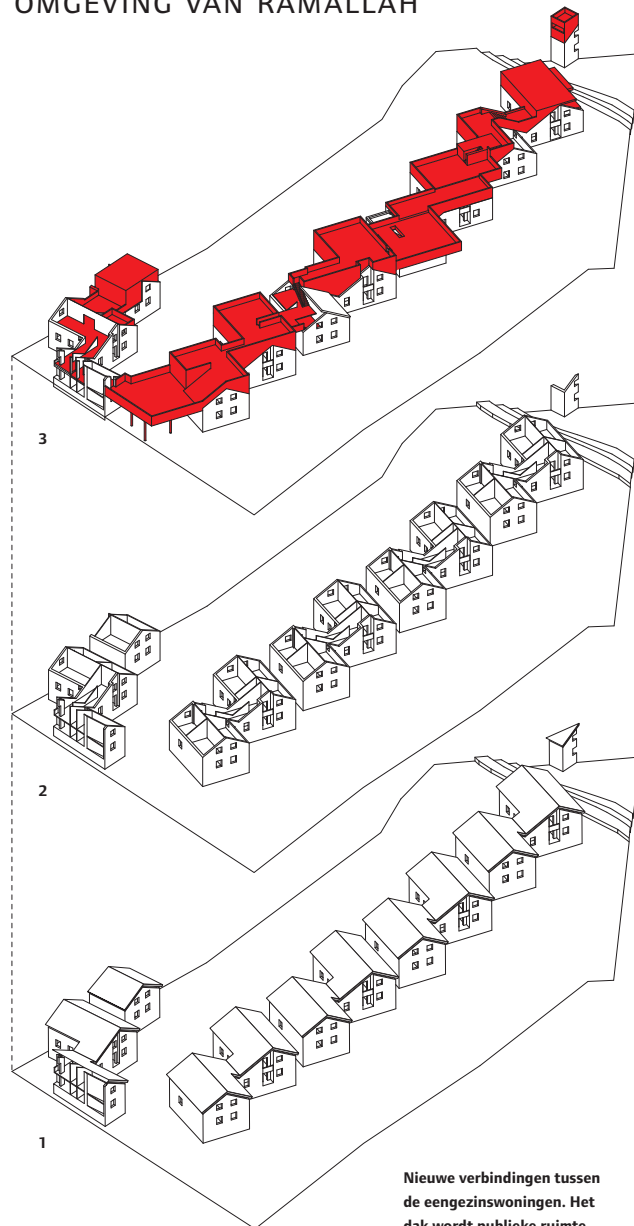

De publieke ruimte uit 1954 krijgt ook nu een publieke functie

Woningtypologieën van de nederzettingen

NEDERZETTING VAN PSAGOT (JABEL TAWIL), OMGEVING VAN RAMALLAH

Nieuwe verbindingen tussen de eengezinswoningen. Het dak wordt publieke ruimte

De nederzetting van Psagot ligt tegen de Jabel Tawil-heuvel, 900 m boven de zeespiegel, en kijkt uit over het hele Palestijnse gebied. Voor de bezetting was dit een open recreatieruimte, waar men kon ontsnappen aan de hete zomer. In 1981 werd de nederzetting officieel ingehuldigd. Vandaag is Psagot een religieuze nederzetting met 1.700 inwoners. De dekolonisatie kent verschillende strategieën. In eerste instantie worden de bovenste 10 cm van het grondoppervlak gewist (ontgronding). De beveiligingsinfrastructuur en de kleinburgerlijke indeling van de suburb (wegen en ringwegen, voetpaden, voortuintjes, strak onderscheid publiek-privaat) worden gewist, vernield of verstoppt onder een nieuwe laag. Zo ontstaat één grote collectieve ruimte met concentrisch geplaatste eengezinswoningen. Een kaart uit 1954 met de toenmalige eigendomsstructuren wordt bovenop de kaart van de kolonie gelegd. De Palestijnse grenzen trekken willekeurige lijnen door het voorstedelijke weefsel van de nederzettingen, soms letterlijk door de structuren heen. Zo scheppen ze een nieuwe relatie tussen de huizen en de stukken grond. Nieuwe verbindingen tussen de huizen creëren ruimte voor nieuwe functies.

“De eerste reactie op onze plannen is een glimlach. Die glimlach is het eerste moment van de dekolonisatie. Het is een esthetische reactie, een opening van de verbeelding naar een toekomst die men zelf kan plannen.”

ALESSANDRO PETTI

boven
Stedenbouw van de eerste
10 centimeters. Reorganisatie
van het grondoppervlak in de
nederzetting van Ofra

staat, met Jeruzalem als een internationale, gedeelde hoofdstad. In 1967, na de Israëliisch-Arabische oorlog, bezette Israël het gehele grondgebied van historisch Palestina, inclusief Jeruzalem, de Westelijke Jordaanoever, Gaza en de Golan hoogvlakte. Vandaag discussiëren we over ongeveer 20 procent van dit historische Palestina. De Westelijke Jordaanoever is een deel van deze 20 procent en slechts 40 procent van dit gebied valt vandaag onder de Palestijnse Autoriteit.

A+ Het gebied wordt niet enkel steeds kleiner, als we naar de kaart kijken zien we dat ook opgedeeld is in kleine eilandjes.

ALESSANDRO PETTI Palestina heeft een zeer gecompliceerde quasi-soevereiniteit. De vredesakkoorden van Oslo uit de jaren negentig deelden de bezette gebieden van de Westelijke Jordaanoever op in drie zones: A-, B- en C-gebieden. Vandaag rest er van dit schema een groep van enclaves. Een van de recentste instrumenten om het land in stukken te delen is de bouw van de muur. Als je kijkt naar de inplanting van de muur, begrijp je dat het niet de bedoeling is een nieuwe geopolitieke identiteit te scheppen. Veiligheid is evenmin de primaire doelstelling. De muur moet in de eerste plaats een fysieke verdeling opleggen en vijf grote eilanden te creëren: Hebron, Bethlehem, Jeruzalem, Ramallah, Nablus, Jenin, en Jericho. De C-gebieden, ongeveer 60% van de Westelijke Jordaanoever, zijn vandaag een integraal deel van Israël. Hier treffen we het grootste deel van de nederzettingen aan. Behalve door de muur wordt het grondgebied opgedeeld door de infrastructuur: het weggennetwerk en de ringwegen. De aanleg van de infrastructuur is zelfs nog meer relevant dan de bouw van de muur. Ze verbindt nederzettingen onderling en met de rest van Israël en snijdt de verbindingen tussen de Palestijnse steden door.

A+ Grondgebied versnipperen is een kolonisatiestrategie op grote schaal. Op kleinere schaal, in Nablus bijvoorbeeld, bouwt Israël militaire nederzettingen op een berg die uitkijkt op de stad. Zo kan men alles in het oog houden en snel de stad binnendringen.

ALESSANDRO PETTI De notie van de schaal is heel interessant en belangrijk. Toen Lieven in Palestina was, maakten we een wandeling door de historische binnenstad van Jeruzalem. Hier gebeurt de kolonisatie op de zeer kleine schaal van een woning: de daken of een verdieping van de Palestijnse huizen zijn bezet door nederzettingen. Het huis van Sharon is zo'n voorbeeld van verticale kolonisatie, hij bezet de tweede verdieping van een huis in het moslimkwartier. De kolonisatie kent een breed spectrum: van de schaal van het territorium tot de schaal van een enkel huis.

LIEVEN DE CAUTER Het is onvoorstelbaar: de Israëli stapelen containers op het dak van de gebouwen in de Palestijnse wijken en ze leven op het dak. Dat is kolonisatie op microschaal. In de straten onder deze containers hangen netten omdat de kolonisten hun afval naar beneden gooien. Echt schokkend.

ALESSANDRO PETTI Vandaag kan je bijvoorbeeld in Hebron zien hoe gewelddadig de kolonisatie is. In Jaffa daarentegen is het geweld niet meer zichtbaar. Jaffa lijkt vandaag op een kleine en gezellige Arabische buurt van Tel Aviv. Niets herinnert nog aan het feit dat het voor 1948 een van de belangrijkste stedelijke centra van Palestina was. Er zijn geen sporen meer te zien van het verdrijven van de inwoners en de vernietiging van de huizen.

LIEVEN DE CAUTER Het is een strategie van het beperken van mogelijkheden. Zo kan je als Palestijn bijvoorbeeld je huis niet vergroten. Stadskernen worden begrensd zodat ze niet kunnen groeien. De as Ramallah-Oost-Jeruzalem-Bethlehem zou kunnen uitgroeien tot een belangrijke culturele en economische agglomeratie. Om de groei van deze assen af te stoppen, werden er nederzettingen tussen geschoven, vervolgens grenzen, dan checkpoints, en ten slotte muren. Het hele gebied is versplinterd, de bevolking gefragmenteerd.

Israëlische kolonisten en Palestijnse activisten bezetten om beurten de site

MILITAIRE BASIS VAN OUSH GRAB, BEIT SAHOUR, OMGEVING VAN BETLEHEM

In mei 2006 ontruimde het Israëlische leger het militaire kamp van Oush Grab. Het was strategisch gelegen op de hoogste heuvel bij de zuidelijke toegang tot de Palestijnse stad Beit Sahour, in de streek van Betlehem. De ontruiming was een gewelddadige operatie. Op een nacht daverden tientallen tanks de stad in en 's morgens werd het kamp leeg aangetroffen. Enkele ogenblikken later trokken groepen Palestijnen de basis binnen en namen er alles mee dat kon worden gerecycleerd. Op de heuveltop, het hart van het voormalige kamp, staan verschillende gebouwen in beton. Sinds de ontruiming is de heuveltop

“Ruimte die bedoeld was als een instrument van oorlog en dominantie vormen we om tot het tegengestelde, tot een plaats waar de verbeelding een rol kan spelen, waar je je leven en je toekomst kan plannen.” ALESSANDRO PETTI

het middelpunt van een kat-en-muis spel tussen joodse kolonisten, Israëlische militairen en Palestijnse organisaties, die zich de plek om beurten toe-eigenen. De dekolonisatie start met processen van toe-eigening: de transformatie van de uitkijkpost tot een observatietoren voor natuurliefhebbers, de organisatie van een bingo... Het project voor de dekolonisatie tracht verder de militaire infrastructuur onbruikbaar te maken door ze te perforeren. Een andere manier om op de basis in te grijpen, is een transformatie van het landschap: de gebouwen worden gedeeltelijk begraven onder het puin van hun eigen vestingwerken.

ALESSANDRO PETTI Men tracht de Palestijnse agglomeratievorming te voorkomen en legt tegelijkertijd op dat alleen Ramallah de hoofdstad van de Palestijnse staat kan zijn. In de verwachting dat men langzaam maar zeker de gedachte opgeeft dat Oost-Jeruzalem de hoofdstad van Palestina moet worden. Israël geeft geld om van Ramallah een culturele en politieke stadskern te maken. Op die manier worden Nablus en Hebron gewurgd. Opnieuw, het was een politiek idee om deze heel belangrijke Palestijnse centra, Oost-Jeruzalem inbegrepen, te laten sterven om een totaal artificiële plaats te creëren die Israël met de hulp van een corrupte Palestijnse Autoriteit kan controleren.

LIEVEN DE CAUTER ‘Doden’ is het juiste woord. Ik was er getuige van in Hebron. Je kunt een stad werkelijk doden. In Nablus gebeurt het door de vernietiging van historische en andere cruciale gebouwen: zo vernietig je de collectieve identiteit, het moreel van het volk. Een tweede manier om een stad te doden – en Hebron is een extreem geval – is ze in te sluiten en te wurgen. Vijftien jaar geleden, zelfs vijf jaar geleden, was het historische centrum een levendige, charmante, deels overdekte marktplaats, een soort labyrint. Nu is het dood. Men maakt no-go zones en metselt straten dicht met muren. Om zagezegt een paar honderd kolonisten te beschermen wurgt het Israëlisch leger een stad van 400.000 inwoners. Om bij te wenen van woede. Het gaat hier om heuse ‘urbicides’. En de weldenkende Israëliërs weten het niet want ze komen er niet.

A+ Enkele jaren geleden startte Sharon toch met een terugtrekkingsplan. Nederzettingen in Gaza en enkele op de Westelijke Jordaanoever werden verlaten.

ALESSANDRO PETTI Vooreerst moet gezegd worden dat Sharon de grote architect was van de kolonisatie, vooral toen hij in de jaren 70 minister van Huisvesting was. Hij is de bedenker van de massale kolonisatie dicht bij de Palestijnse steden. Vandaag gebeurt de terugtrekking uit Gaza om militaire redenen. Gaza meet ongeveer 5 km op 20 km, en er leven een half miljoen Palestijnen en slechts 4.000 kolonisten. Het was dus te gevaarlijk en te duur om te verdedigen.

A+ Bij hun terugtrekking vernietigden de Israëli hun huizen. Waarom deden ze dat?

ALESSANDRO PETTI Israël besliste om de nederzettingen te vernietigen, zoals het eerder in de Sinai had gedaan. Het gebied ligt er tot op heden ongebruikt bij. Het puin maakt het land onbruikbaar. Soms vernielen ze alle huizen, behalve de synagoge en enkele officiële gebouwen. Een van deze overheidsgebouwen werd omgevormd tot een universiteit en wordt opnieuw gebruikt. Dat is een positief voorbeeld van de manier waarop de architectuur gebruikt kan worden.

A+ En de synagogen?

ALESSANDRO PETTI Die werden uiteraard verwoest door de Palestijnen. Dat maakt natuurlijk deel uit van het plan. Vanuit journalistiek oogpunt was het een prachtig beeld: woedende Palestijnen die een synagoge vernielen. Het was gepland. Het beeld van een Palestijn die een synagoge verwoest of beklad heeft ons aangezet met het project te beginnen. Het wijst erop dat in Palestina niemand er klaar voor is om op een eventuele terugtrekking te reageren. Niemand is bij machte te zeggen hoe het gebied te transformeren. Wij zeggen: verniel het niet, want dan kan men de synagoge niet meer omvormen tot iets anders. Een moskee, een museum, een huis... Om het even. Daarom zijn we met het project begonnen, de mislukking van het moment. Er was geen plan, er waren geen ideeën.

A+ Denk je dat een plan, een idee of een visie in staat is de woede en de destructieve reactie te stoppen?

ALESSANDRO PETTI In ons vocabularium van de dekolonisatie is er een belangrijk woord: de ‘breuk’ (break). We trachten dit moment

te theoretiseren. Er komt een moment waarop de Palestijnen voor het eerst toegang zullen krijgen tot deze plaatsen. Dit is per definitie een gewelddadig moment, een moment van transgressie. Toen we met het project startten met een Palestijns ngo, vroegen ze ons de locatie aan te wijzen opdat de Palestijnse politie de plek kon beschermen tegen de Palestijnen. We hebben dat geweigerd: het gevaar van de 'dekoloniserende' architectuur is precies om terug te vallen op de logica van de kolonisatie en dezelfde checkpoints te gebruiken, hetzelfde verdedigingssysteem te bezetten om de Palestijnen de toegang te verhinderen. Met studenten zochten we naar strategieën om de verwoesting te vermijden. Eén idee was Koranverzen te schrijven op gebouwen die niet verwoest mochten worden. Een andere student suggereerde om een communicatiecampagne op te starten om de mensen alsnog te overtuigen hun eigen land niet onbruikbaar te maken. We trachten vormen van heroverweging te introduceren: de nederzetting is niet enkel het beeld van de andere, het is iets wat uiteindelijk gebouwd werd met Palestijnse mankracht. Neem deze huizen in bezit en transformeer ze. Toch is er steeds een moment waarop we de gebeurtenissen niet meer onder controle hebben. Deze les hebben we getrokken uit de terugtrekking uit het militaire kamp Oush Grab bij Bethlehem. Onze strategie bestaat erin enkele weken of enkele maanden later te starten met het project, te wachten tot de periode van de eerste toegang voorbij is. Die periode moet als een open raam zijn, waarbij iedereen kan gaan kijken en ervaren hoe het leven daar was. Want als je de toegang ontzegt, creëer je een trauma, wat, alweer, neerkomt op het bewerkstelligen van een scheiding.

A+ Wat is er intussen gebeurd met die militaire basis?

ALESSANDRO PETTI Na de evacuatie in 2006 was er een gedeeltelijke verwoesting door de Palestijnen. Vandaag trachten we de basis om te vormen tot een publiek park. Een uitkijkpost bijvoorbeeld, kan omgevormd worden tot een vogelkijkhut voor Palestijnse natuurverenigingen. Het gaat hier om zeer minimale strategische interventies. We willen niet iets nieuw bouwen, maar we willen de structuur van de plaats veranderen. De tweede strategie bestaat erin elke dag aanwezig te zijn, we kijken er naar voetbalwedstrijden, we rijden rond in de omgeving. Ook dat vrijwaart de ruimte en de mogelijkheid dat de basis opnieuw gekoloniseerd wordt. Als we het terrein verlaten, weten we dat het zeer moeilijk zou zijn om de kolonisten en het leger tegen te houden. Deze geweldloze acties werken als iedereen het spel ernstig wil spelen. Op een vrijdag organiseerden we er een bingo. We maakten de plaats proper, zetten er tenten op, enzovoort. Toen de soldaten en de kolonisten kwamen, waren ze compleet verrast omdat we niet

op confrontatie uit waren. We ontzegen hen niet de toegang, in de militaire toren stond in grote letters 'bingo touché'. De boodschap was duidelijk: je kan spelen als je wilt, dit is publiek terrein. Ze waren compleet van de kaart. Zelfs de soldaten zeiden niet dat we moesten stoppen en oprukken. Voor hen was het een schok. Ze wisten niet wat met ons aan te vangen.

LIEVEN DE CAUTER Het zijn dergelijke strategieën die het project 'Decolonizing Architecture' interessant maken. Naast de virtuele architecturale voorstellen tot het omvormen van Psagot is de tweede site, het militaire kamp, Oush Grab een reality check, een daadwerkelijk strijdtoneel tussen bewoners en activisten enerzijds en kolonisten anderzijds. Minimale architectuur in de vorm van beschilderingen en ludieke evenementen kunnen hier het verschil maken.

